

HUMANITAS

KADERORGAAN VAN DE
VERENIGING VOOR MAATSCHAPPELIJK WERK
OP HUMANISTISCHE GRONDSLAG

ELFDE JAARGANG No. 5

DECEMBER 1956

CENTRAAL BUREAU „HUMANITAS”
J. W. BROUWERSSTRAAT 16 — AMSTERDAM

Dank aan

Hongarije

Het Hongaarse volk vecht — en vecht nog steeds — voor de vrijheid van elk volk om over eigen levenslot te beslissen, voor de vrijheid van elk mens om naar eigen diepste levensovertuiging te leven. Elke humanist moet dit aanspreken; elke Nederlander, die terugdenkt aan de tijd, dat wij onder de Duitse bezetting zuchtten, moet daarvoor begrip kunnen opbrengen.

Maar er is meer! De Hongaren hebben de ban gebroken, dat elk verzet tegen het communistische systeem van dwang en terreur hopeloos was en men er dus beter niet aan beginnen kon. Zij hebben de Russen uitgedaagd en dezen zijn daardoor genoodzaakt geweest het masker te laten vallen. Het gistingproces, dat achter het ijzeren gordijn reeds aan de gang was, heeft als gevolg daarvan ontzaglijk aan kracht gewonnen. Niemand kan nog voorspellen, waarheen dit

leiden zal. Maar voor mij staat het wel vast, dat het de Russen heel moeilijk zal vallen de eenmaal gewekte opstandige krachten weer volledig in bedwang te krijgen. Zij weten nu, dat, ook al slagen zij er in de 'rust' voorlopig te herstellen, het vuur onder de oppervlakte blijft smeulen. Zij komen daardoor voor een uiterst moeilijk dilemma: of de meest afschuwelijke terreur handhaven, met de kans, dat de opgekropte haat op een gegeven ogenblik toch weer uitbreekt en dan veel heviger nog, of trachten met concessies de gemoederen te bevredigen, een weg, die geen halt toelaat.

Hoe het ook loopt, de Hongaarse opstand betekent een keerpunt in de na-oorlogse geschiedenis. De democratie is er door versterkt: de vrijheidsgeest blijkt niet te doden. De totalitaire systemen hebben er een gevoelige knauw door gekregen: wij hebben het monster in al zijn afzichtelijkheid aanschouwd.

Daarom verdient Hongarije de dank van de gehele Westerse wereld. En wanneer wij thans iets kunnen doen voor de gevluchte Hongaren, doen wij niet meer dan een klein stukje ereschuld aflossen. J. in 't Veld

AAN DE LEZERS VAN HUMANITAS

De vormen, waarin hulp aan de gevluchte Hongaren kan worden verleend, zijn velerlei. U weet het: Arbeid en huisvesting zijn wel zeer belangrijke zaken. Echter — er is ook geld nodig, veel geld. Een beroep op uw steun, door middel van radio, pers, collectanten etc. kan u niet zijn ontgaan.

Wij hebben ons afgevraagd of het voor een vereniging voor Maatschappelijk werk niet mogelijk zou zijn om, ondanks de jaarlijks terugkerende grote tekorten, ook aan de laatste vorm van hulpverlening mee te werken. Dat dit alleen zou kunnen, indien er een bespa-

ring tegenover zou staan was wel duidelijk. In overleg met onze penningmeester is toen besloten het decembernummer van het kaderorgaan in zeer summiere omvang te laten verschijnen en het bespaarde voor hulp aan de Hongaarse vluchtelingen aan te wenden. U vindt in dit nummer, naast het inleidend woord van onze voorzitter, alleen de reacties op voorgaande artikelen opgenomen, die de redactie zelf had uitgelokt en die wij meenden niet te mogen laten liggen. Bestuur en redactie menen erop te mogen vertrouwen dat u met deze maatregel geheel akkoord zult gaan.

DE REDACTIE

Maatschappelijk werk en geheelonthouding

Zoals de redactie al vermeldde, bestond de mogelijkheid, dat niet iedere medewerker van Humanitas het standpunt zou delen van mevrouw Ploeg-Ploeg, zoals zij dit in ons vorig kaderorgaan naar voren bracht.

Welnu, ik ben één van die medewerkers.

Ten eerste dan het 'sociaal-casework' en het gevaar voor een te ver gedreven zakelijkheid.' Schrijfster onderscheidt daarbij drie perioden van maatschappelijk werk.

Het zou echter niet helemaal eerlijk zijn, daarbij aan te nemen, dat alleen de mensen in de eerste periode — de periode dus van de liefdadigheid en de periode van het ontstaan van het maatschappelijk werk, door een warm gevoel van menselijkheid gedreven werden ook al was dit het vaandel, waarachter zij optrokken. Er waren er zeker ook die dit uit andere motieven deden. Zij waren er toen en zij zijn er nu nog. Wij weten nu wel, dat het nooit één motief is, dat de mens brengt tot de behoefte aan hulp aan zijn naaste en wij weten ook, dat, mits er voldoende mogelijkheid bestaat om ook de 'warme menselijkheid' een plaatsje te geven er velerlei motieven zijn, die een mens tot goed maatschappelijk werk kunnen brengen. Er zullen zeker ook vroeger mensen geweest zijn bij wie dit menselijke gevoel ontbrak zoals er ook nu wel zullen zijn.

In een beroep, waarin men hulp moet bieden aan de mens in moeilijkheden is een begrip en een aanvaarding van de ander een vereiste. En — laat mevr. Ploeg—Ploeg gerust zijn — een werkelijk aanvaarden leert men niet uit boekjes, alsof het wiskunde is.

Het is dan ook onjuist zich het moderne maatschappelijk werk voor te stellen als iets, dat men als een wetenschappelijke theorie kan leren. Iemand die niet in staat is tot begrip en aanvaarding, tot het wezenlijk erkennen van de waarde van de cliënt als mens en medemens, kan nooit een goed case-worker zijn, evenmin als een maatschappelijk werkster in de zgn. tweede periode zonder dit een goed maatschappelijk werksters was en evenmin als iemand in

de eerste periode zonder dit een werkelijk 'lief-dadige' was.

Er is wat dat betreft niets veranderd. Wat er wel veranderd is, is de kennis omtrent de menselijke verhoudingen en het psychologisch inzicht, al ben ik het met schrijfster eens, dat wij nog maar weinig weten. Maar het is de toepassing van deze kennis — zowel waar het de cliënt betreft als wat betreft een zeker inzicht in de eigen reactie van de maatschappelijk werkster, die het maatschappelijk werk 'case-work' deed worden. Een case-worker — schrijft mevrouw Ploeg — leert de verhouding cliënt-maatschappelijk werkster beter hanteren. Om een verhouding te kunnen hanteren, moet men dus eerst zorgen dat die 'verhouding' er is. Een relatie met een cliënt, waarin alleen wetenschap en techniek een rol spelen is niet een relatie die voor dit hanteren in aanmerking komt. Een dergelijke relatie bedoelt het case-work dan ook uitdrukkelijk niet.

De opmerking die mevrouw Ploeg maakt omtrent haar vrees, dat het maatschappelijk werk in zijn moderne vorm het gevaar meebrengt van verzakelijking, is een vrij veel gehoorde uiting. Het is een zeer redelijk klinkende opmerking. Mijn ervaring is echter, dat achter deze 'menslievende' opmerking — maar al te vaak een weerstand tegen het case-work schuil gaat, die evenmin redelijk als menslievend is. (Mevrouw Ploeg kent mij overigens hoop ik goed genoeg om te weten dat dit allesbehalve persoonlijk bedoeld is). Meestal hoort men deze uiting bij hen die niet weten wat case-work is. En men komt dan ook met voorbeelden, die even weinig met modern maatschappelijk werk hebben uit te staan als kwakzalverij met moderne geneeskunst.

Zoals in ieder beroep, zijn er ook in het maatschappelijk werk kleinere en grotere geesten. Het zou onjuist zijn aan een fout van een case-worker, het hele case-work op te hangen. En aangezien case-workers mensen zijn, maken ook zij fouten.

Het tweede punt, dat schrijfster aanroert is de stelling, dat het goed zou zijn, als een maatschappelijk werkster en wel in het bijzonder een maatschappelijk werkster die op het terrein van de drankbestrijding werkt, geheelonthoudster was.

Er bestaat wel verband tussen het eerste en het tweede punt. Schrijfster zegt nl. terecht, dat het moderne maatschappelijk werk ons leert, dat iedere cliënt zijn eigen bijzonderheden heeft. Dit geldt voor ieder mens, ook voor de maatschappelijk werkster.

Zo heeft dus iedere misbruiker van sterke drank zijn eigen bijzonderheden, bijzonderheden die alleen voor hem gelden en hij is dan ook slechts met een andere drankmisbruiker te vergelijken, omdat beiden dezelfde vorm van onaangepast gedrag vertonen. Bij ieder van hen zal de oorzaak nauw samenhangen met de bij hem horende bijzonderheden, en ieder van hen zal van het maatschappelijk werk een voor hem speciale wijze van hulpverlening vragen.

Drank en drankmisbruik heeft voor iedere alcoholist een andere betekenis, zoals het voor iedere maatschappelijk werkster een andere betekenis heeft. Dat een maatschappelijk werkster geheelonthoudster zou moeten zijn is evenmin waar als de stelling, odat iemand die niet vindt dat sterke drank lekker is of tot prettige consequenties kan leiden, ook nooit iemand kan begrijpen die er aan verslaafd raakt. Dat een geheelonthoudster een voorbeeld, of — zoals schrijfster zegt — een steunpunt kan zijn voor de alcoholist is evenmin waar. Het is niet de taak van de maatschappelijk werkster om de alcoholist naar haar voorbeeld te vormen, het is haar taak om hem te helpen bij het vinden van zijn eigen oplossing. Daarvoor is een zekere mate van evenwichtigheid van de maatschappelijk werkster nodig. Deze evenwichtigheid vindt men niet bij een drankmisbrukende maatschappelijk werkster en men vindt hem zeker niet alleen bij de geheelonthouders.

Het zou interessant zijn om de resultaten na te gaan van de maatschappelijke werksters die wel, en van hen die geen geheelonthoudster zijn, waar het betreft het hulpverlenen aan de alcoholist. Over gegevens beschik ik niet en het ligt niet op mijn terrein om over de psychologie van de geheelonthouding te spreken, maar het zou ook wel eens zo kunnen zijn dat een geheelonthouder (tenzij op medisch advies) — op welk terrein dan ook — een geringere mogelijkheid had om een aan de drank — of aan iets anders — verslaafde werkelijk als zijn medemens en

als een gelijkwaardige te accepteren.

Wie van een maatschappelijk werkster zou willen, dat zij geheelonthoudster is, is intolerant ten opzichte van de maatschappelijk werkster en die is dit dus ten aanzien van haar medemens; een maatschappelijk werkster behoort ook tot die medemens. Het zou natuurlijk ook kunnen, dat men met twee — of misschien meerdere — maten meet. Maar wie de mens indeelt in een vakje om daarna te bezien in hoeverre men tolerant kan zijn, is naar mijn mening op de verkeerde weg. Tolerantie — en daarmee bedoel ik wezenlijk accepteren — is geen verstandelijk gebeuren. Was dat wel zo, dan had schrijfster gelijk met haar angst voor verzakelijking, want dan kon men het uit een studieboek leren. De mogelijkheid tot accepteren is al naar gelang de persoonlijkheid bij een mens in meerdere of in mindere mate aanwezig. Hoe groter deze mogelijkheid, hoe groter de kans dat men goed maatschappelijk werk kan leren doen. Iemand die zijn eigen opvatting aan een ander zou willen opdringen behoort in ieder geval niet tot hen die deze grotere mogelijkheid hebben.

In hoeverre de geheelonthoudster met minder propagandistische neigingen een goed maatschappelijk werkster zou kunnen zijn, hangt af van haar persoonlijkheidsstructuur en dus mede van de rol die de geheelonthouding daarin speelt.

Om een alcoholist te kunnen helpen, moet men dus in de allereerste plaats bereid en in staat zijn tot accepteren, pas dan kan men trachten een relatie met de cliënt op te bouwen en dan is er een kans, dat het de maatschappelijk werkster lukt om met haar kennis en haar inzicht de cliënt te helpen tot het vinden van een betere uitweg voor zijn moeilijkheden. Als dit voor de cliënt betekent geheelonthoud worden, dan zal zij hem moeten helpen om tot deze conclusie te komen. Betekent het een andere weg, dan zal zij hem helpen die weg te vinden. Als een maatschappelijk werkster-geheelonthoudster in staat is tot deze wijze van helpen, dan komt dat niet omdat zij geheelonthoudster is, maar omdat zij een goed maatschappelijk werkster is. Ik ken een aantal van deze goede maatschappelijk werksters, die geen geheelonthoudsters zijn en ik ben er bepaald niet van overtuigd, dat zij beter zouden werken indien zij dat wel waren. Dat zij het niet zijn hoort bij hun persoonlijkheid en het is hun persoonlijkheid, die hen, met de kennis en ervaring die zij hebben, tot een goed maatschappelijk werkster maakt!

D. Ryz

Mevrouw A. C. Ploeg—Ploeg heeft in het oktober-nummer van dit tijdschrift een punt aangeroerd, waarvan de kern wordt gevormd door de vraag: is een symbiose tussen maatschappelijk werk en geheelonthouding wenselijk? Haar betoog schijnt m.i. de gehele structuur van maatschappelijk werk, geschoeid op moderne leest, te raken. Wat haar kennelijk toch heeft beroerd, heeft ook mijn opmerkzaamheid getrokken, nl. de onaanvaardbaarheid van de gemiddelde functionaris. Zij, die hun werkzaamheid in dit kader als meer dan een vrij willekeurig gekozen beroep, ja als een roeping — vergelijkbaar met de functie van de priester, de arts, de verpleegster en de *ware* volksvertegenwoordiger — beschouwen, zijn te gering in aantal. Het is mij bekend, dat genoemde categorieën niet uitsluitend uit groepen zijn samengesteld; zulks doet echter niet te kort aan de voor de vervulling van deze taken te stellen eis. De ge-

middelde sociale werker dient er m.i. besef van te krijgen, dat hij in de juiste opvatting van zijn taak dicht naast gemelde (laat ik zeggen) voorttrekkers staat; aller ogen en aller hope zijn immers ook op hem gevestigd. Dit besef zal zich dan kunnen manifesteren in diepgaande belangstelling voor de (geestelijk) kreupel, ziekelijk of vereenzaamd te noemen medemens. Het mag hem niet genoeg zijn het grote publiek, subs. de overheid, tot offervaardigheid c.q. offerbereidheid, aan te sporen — hijzelf zal daarvan een glanzend voorbeeld hebben te zijn!

Als we zover gekomen zullen zijn, dan mogen we misschien van een vierde ontwikkelingsfase in het maatschappelijk werk spreken. Of deze activiteit gepaard zal gaan met onthouding van bedwelmende middelen, subs. volkomen eerbiediging van alle hogere levensvormen, zal m.i. dan geen vraagpunt meer vormen.

Booltong

★

Met het artikel van mevr. Ploeg over dit onderwerp kan ik geheel instemmen. In verband met deze aangelegenheid wil ik even in het verleden teruggrijpen. Het was naar ik meen de bekende Zwitserse prof. A. Forel (overl. in 1908) die met zijn arbeid t.a.v. drankslachtoffers nog niet die resultaten bereikte die hij wenste. Hij hoorde van een eenvoudige schoenmaker die op dit terrein met succes werkzaam was. Prof. F. bezocht deze man en vernam het geheim van zijn arbeid, nl. de persoonlijke geheelonthouding was zijn krachtig wapen! Van wetenschap en opleiding was hier zeker geen sprake, zijn hart had gesproken. Prof. Forel had dit begrepen. Uit het artikel van mevr. Ploeg blijkt

dat bij de 'Wetenschap' en de 'Opleiding' hieraan of in het geheel niet of slechts ten dele aandacht wordt geschonken en dat maatschappelijke werkers-geheelonthouders uitzonderingen zijn. Dit is te betreuren, immers bij de reclassering en het maatsch. werk loopt men *nogal eens* tegen de alkohol aan! Het moest toch zeker overbodig geacht worden dat deze kwestie aan de orde moet worden gesteld. Of hier van een offer gesproken moet worden, laat ik in het midden, m.i. is het een eenvoudige daad van menselijkheid. Men wil toch de duivel niet met Beëlzebub uitbannen?

Zwolle, okt. 1956. I. P. VAN DER VEEN.

Ontmoetingen tussen reclasserder en reclassent

2

Het is bijzonder prettig, dat er uit alle windstreken schriftelijke reacties zijn binnengekomen op mijn artikel 'Ontmoetingen tussen reclasserder en reclassent'. Ik wil dan ook beginnen allen die zich de moeite genomen hebben hun standpunt op schrift te stellen, hartelijk te bedanken.

Tevens spreek ik er mijn bewondering over uit, dat alle inzenders er blijk van gegeven hebben zich ernstig in het gestelde probleem verdiept te hebben, dikwijls bijzonder rake en goed geformuleerde suggesties aan de hand doen en waardevolle opmerkingen maken over de reclassering in het algemeen. In het onderstaande zal ik proberen een aan-

tal van deze suggesties samen te vatten, waarbij ik ieders persoonlijke mening zoveel mogelijk tot zijn recht zal laten komen.

In de eerste plaats complimenteer ik alle inzenders met hun praktische instelling, namelijk het accepteren van het feit dat het televisietoestel er nu eenmaal staat. Ook is er geen enkele inzender die een cynische of schampere opmerking wil maken, die m.i. in het algemeen en zeker in dit geval weinig zin heeft. Enkele inzenders zijn van mening dat de vrijheid van de reclassent om dergelijke aankopen te doen een principieel recht is, waaraan we niet mogen raken. Persoonlijk vind ik het bijzonder moeilijk hierover een uitspraak te doen; ik zou echter enig voorbehoud willen maken voor die reclassenten, die er bij herhaling blijk van gegeven hebben geen overzicht over hun financiën te kunnen houden en daardoor in moeilijkheden, ja, zelfs tot criminaliteit kwamen. De reclassering heeft immers ook een preventieve en beschermende taak, zowel naar de zijde van het individu als naar de kant van de maatschappij. In dit opzicht zouden we het onderhavige voorbeeld een grensgeval kunnen noemen.

Daarom waardeer ik vooral de tact en de voorzichtigheid waarmee alle inzenders te werk willen gaan om deze grenzen te leren kennen, ook al lopen de wegen die men daarbij bewandelt, enigszins uiteen. Er zijn enkele inzenders, die met een grapje of met een werkelijk getoonde belangstelling en vreugde over de aankoop van het toestel gaan praten en verzoeken eens een uitzending te mogen bijwonen. Dit laatste is natuurlijk een bijzonder goed middel ter bevordering van een vertrouwelijk contact en kan tevens dienen om na te gaan in hoeverre onze cliënt en diens vrouw werkelijk geïnteresseerd zijn bij hun nieuwe aankoop. Van de mate waarin zij aan dit nieuwe 'wonder' gehecht zijn, zou ik mede willen laten afhangen hoe wij onze houding verder moeten bepalen. Bij diverse inzenders heb ik dit standpunt soms tussen de regels door menen te mogen lezen.

Dat we een voortgezet gesprek over deze aankoop moeten hebben, gemengd met, zoals een inzender opmerkt 'een tikkeltje opvoeding' ligt voor de hand en allen zijn het daar wel over eens. De meeste inzenders vinden het voldongen feit waarvoor wij geplaatst zijn een gerede aanleiding eens voorzichtig te gaan praten over het huishoudbudget, te meer omdat — zoals een inzender terecht opmerkt — ook al voor de aankoop van het toestel op ondeskundige

wijze met het beschikbare geld werd omgesprongen. Dit altijd wat pijnlijke onderwerp wordt ons nu a.h.w. door de praktijk opgedrongen en een gesprek daarover zal nu ook door onze cliënt eerder geaccepteerd worden.

Twee inzenders willen onze cliënt nadrukkelijk wijzen op de consequenties die deze aankoop heeft, niet alleen voor hem zelf maar voor het gehele gezin. Een inzender wijst daarbij heel praktisch op de mogelijkheid en de noodzaak van een spoedige verhuizing, waarvoor ook weer extrageld nodig is. Zij willen ten slotte komen tot het advies het toestel te laten weghalen, waarbij een inzender wijst op de mogelijkheid, dat er bij in gebreke blijven van de termijnbetalingen er wel eens een nieuw delict zou kunnen ontstaan, namelijk verkoop van het nog niet afbetaalde toestel. Wanneer we dit laatste werkelijk zouden voelen aankomen, zouden wij dat m.i. eerlijk met onze cliënt moeten bespreken en hem moeten zien te bewegen het toestel terug te laten halen, ook al geeft dat praktische moeilijkheden. Maar wanneer men redelijk mag verwachten dat de cliënt en zijn vrouw een offer willen brengen voor het behoud van dit toestel, wanneer het hun werkelijk vreugde geeft, zij er door aan huis gebonden worden en het gezinsleven mede daardoor een grotere intimiteit krijgt — in deze gezinnen een niet te onderschatten winst — zullen wij m.i. niet veel anders kunnen dooen dan het te accepteren. Dat we daarnaast de mogelijkheden van een 'eenvoudige gezinsboekhouding' met hen beiden moeten overwegen, staat wel haast bij alle inzenders vast. Het grote bezwaar blijft natuurlijk dat dergelijke contracten een lange looptijd hebben en dat er zich in die periode van allerlei kan voordoen. Wij zullen daarom attent moeten blijven op veranderende omstandigheden — enkele inzenders wijzen ook daarop — en met onze cliënt en diens vrouw keer op keer de nieuwe situatie bespreken. Hierdoor kan alleen maar hun beider verantwoordelijkheidsgevoel versterkt worden.

De laatste keuze moet volgens een inzender door de cliënt zelf gedaan worden, ook al zou die in onze ogen niet juist zijn, want dat is 'het wezen van iemands persoonlijke vrijheid'. Het zou interessant zijn juist in de verhouding reclasseerder-reclassent deze persoonlijke vrijheid nog eens nader onder de loep te nemen.

Een inzender wijst ter zijde nog op de term 'onder toezicht stellen', die hij psychologisch gezien onjuist acht, omdat ze een

degradatie inhoudt. In de praktijk van de reclassering is deze term door het vele gebruik vervlakt en versleten en krijgt hij zijn wezenlijke inhoud eerst in de werkelijke verhouding tussen reclasseerder en reclassen. Ik geef gaarne toe, dat de term voor buitenstaanders en ook dikwijls voor onze cliënten bepaald stotend kan zijn en verkeerde indrukken kan wekken. Voor de gewraakte term vindt men tegenwoordig wel 'contact houden met' of 'geven van leiding en steun aan', maar in het spraakgebruik

zijn deze uitdrukkingen nog wat moeilijk te hanteren. Voor het woord 'toezichthouder' komt steeds meer in zwang 'contacthouder'. Misschien kunt u voor een volgende keer eens suggesties doen voor een nieuwe naam. Zonder u het gras voor de voeten te willen wegmaaien, kan ik u wel zeggen, dat deze suggesties zich de laatste jaren onder meer bewegen om de volgende namen: patroon, raadsman, nestor, vertrouwensman. U ziet zeker nog wel kans deze rij uit te breiden!

v. d. S.

Aan onze lezers

Nu 'Humanitas' in zo'n klein formaat verschijnt, is het nodig enige voor dit blad bestemde artikelen naar 'Van Mens tot Mens' over te hevelen.

Wij vestigen daarom vooral de aandacht op een artikel van de heer W. Adema uit Oosterwolde over de geschiedenis van de Armenzorg en Maatschappelijk Werk, dat wij in het volgend nummer 'Van Mens tot Mens' hopen op te nemen.

RED.

KADERLEDEN!

Een begeleidend woord bij onze beproefde 'blauwe' folder in zijn nieuwe rode kleed.

Ieder die met de werkzaamheden van Humanitas meeleeft weet, dat de versterking van ons ledental ons zeer ter harte gaat. Meer leden stellen ons in staat meer te doen en doeltreffender te werken.

Wilt u allen, als kader van onze vereni-

ging ons eens per jaar helpen, door het inliggend formuliertje ingevuld met de naam van een door u verworven lid op te zenden? Dit afgezien van alle plaatselijke acties waar u bij ingeschakeld bent. Wij zullen zorgen dat de ingezonden adressen van de nieuwe leden direct naar de betreffende afdelingssecretarissen zullen worden doorgezonden.

Bestuur en Redactie van Humanitas

TESTAMENTAIRE BESCHIKKING

Degenen die de vereniging 'Humanitas' willen gedenken bij testamentaire beschikking, verzoeken wij daartoe de volgende vorm te kiezen:

'Ik legateer aan de vereniging voor maatschappelijk werk op humanistische grondslag 'Humanitas', gevestigd te Amsterdam, een bedrag van f uit te keren binnen drie maanden na mijn overlijden (eventueel met bijvoeging van: 'vrij van rechten en kosten.')

HET CENTRAAL BUREAU
VAN HUMANITAS

vraagt

voor spoedige indiensttreding een

JONGSTE BEDIENDE

✱

Aanmelden: J. W. Brouwersstraat 16, tel. 721044

VAMALIN

UNIFORM-KLEDING
een
Van Maanen
fabrikaat

*Bijna een halve eeuw
vakmanschap Uw garantie*

Verkoopkantoor:
1e HELMERSSTRAAT 167/169
AMSTERDAM-W.
Tel. 84089

Formulieren
voor
gezinsverzorging

✱

Onze uitvoerige verzameling
is een waarborg
voor de juiste inrichting
van uw administratie.

Op verzoek verstrekken wij
gratis proefstellen.

VERMANDE ZONEN
UITGEVERS-IJMUIDEN